

Dei reprehenderent, sed cum animi demissione decantarent » (*Cord.*). At sensus textus hebr. praferendus est, neque illa adest ratio, cur Eliu *talis ignorantiae lobum accusare censendus sit*. Praesertim cum sequatur v. 23 « *omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul* »; — hebr. ־*potius ad opus referendum erit: omnes homines opere Dei delectantur et cum reverentia quasi a longe stantes* (idque saltem obscure¹ intuentes) *ad Dei gubernationem mentes et oculos attollunt; iterum efficax ponitur ratio, ne Iobus a tam communi laudis et admirationis consensu dissonet.*

Ut vero eum ad communem concentum invitet, pergit describere, quam optimo iure Dei maiestas laudibus celebretur, v. 26 « *ecce Deus magnus, vincens scientiam nostram; numerus annorum eius inaequimabilis* »; — hebr. *ecce Deus sublimis et non scimus* (i.e. nos eius magnitudinem comprehendere vel intelligere nullo modo possumus); *numerus annorum eius et non investigatio* i.e. inscrutabilis est. Igitur Deus *excelsus et aeternus* ad sui admirationem homines rapere potissimum debet.

Hanc vero colitudinem, cui Iobus se libenter subdat, ulterius ex Dei operibus adumbrat, idque primum ex iis, quae in aere fieri cernimus: ex imbre, nubibus, tonitru. Nam quam sapienter pluviam instituit? v. 27 « *qui auferit stillas pluviae et effundit imbras ad instar gurgitum*, v. 28 « *qui de nubibus fluit, quae praetexunt cuncta desuper* »; — clarins in hebr. *qui in altum tollit* (scil. per vapores ascen-
deres cf. *Cod. Men. W. Hirz. Hitz. Zsch. Le Hir*) *guttas aquae; stillant pluviam ad vaporē eius* (i. e. guttae et pluvia descendant, dum simul adsunt nebulae, nubes Dei; ita *Mar. W. Del. Zsch.*²) *quam nubes effundunt, defluunt super homines multos*; igitur describit vapores ascendentes, qui in nubes (nebulam) condensantur; deinde nubes effundunt imbrē, isque in hominum commodum defluit. Notat Eliu ita ordinari pro homine, ut Dei gubernatio fieri cernatur in hominis bonum.

Dei maiestas porro relucet in celerrima illa totius coeli obnubilatione (de qua vulg. iam in altero membro versus antecedentis) et in fremitu tonitru; ita v. 29 in hebr. *prefecto, si (quis) intelligeret extensiones nubium, fremitum umbraculū eius*; v. 30 *ecce, extendit circum se lumen suum et radices maris operit*; primam sententiam lege

1. Illud *procul* bene expendit s. *Thom.* : « cognitio hominis longe distat a perfecta comprehensione divinae essentiae, tum quia non potest homo nisi per opera cognoscere, quae in infinitum distant ab excellentia essentiae eius, tum quia etiam opera eius perfecte homo non cognoscit ». 2. Alii : colant pluviam vaporē eius i. e. nebulam eius tamquam imbrē demittunt *Hitz.*

per exclamationem, vel per interrogationem *num quis intelliget?* v. 30 de fulgere est sermo, quod totum coelum illustrat et totum mare usque ad extremitates tangentis radii lucis vel operit (cf. *Sa. Mar. Vav. Del.*); haec explicatio simplex est et optime fulgoris splendorē longe lateque emicantem depingit¹. Nubes dicuntur Dei tentorium (cf. Ps. 17, 12 et *posuit tenebras latibulum suum* i. e. nubes atras et densas); tonitru, quod per nubes sonitu tremendo volvi videtur, fremitus vocatur Dei tabernacula. Ad eundem sensum accedunt verba *vulg.* v. 29 « *si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum*, v. 30 et *fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet* »; — a firmamento usque ad maris profunda eius cernitur maiestas, quae in nubium extensione et fulgere relucet².

Iam iterum notat Eliu fulgura et imbrē Deo gubernatori inserire; v. 31 « *per haec enim iudicat populos et dat escas multis mortali- bus* »; — i.e. iis uitir ad homines castigandos, ad beneficia praestanda (cf. diluvium, catastrophē sodomitācā, varia in Aegypto patrata etc. *Cord.*). In hebr. *dat escas ad copiam* (abundantiam *Sym. τροπήν παντόκλην*; cf. *Malv. W. P. Zsch. Le Hir*).

Prius membrum accuratius declarat; v. 32 in hebr. *super manus tegit lumen, et ei mandat contra adversarios; ita LXX γέιτι λευτήσασιν οἱ ἀποστόλοι; et W. Hirz. Zsch. P. Le Hir.* e. fulgura apprehendit manus, eaque faculatur inimicos, fulgribus manus obtegit, circumquaque vestit (cf. Ps. 17, 13 *fulgura multiplicavit et conturbavit eos*, scil. adversarios), iis armatus est et quasi sagittis uititur. Varietas est in voce *עֲנָפֶת* explicanda; intercessor (Is. 39, 16) h. l. repugnat, ergo sensu contrario *adversarius*? aliū (cum Beth essentiae) ad Deum referunt: *scopum attingens* (*Del.*); *Hitz.* luci mandat, ut *pereciat*; aliū, uti 7, 20 *בְּנֵי עַמּוֹ* legentes: luci locum designat, quo pereciat. Sed prior explicatio optima est, ut sit quasi *in occurrentem in occursum*. *Sym.* habet δέσποτος ἀποστόλων.

In *vulg.* v. 32 « *in manibus abscondit lucem et praecepit ei, ut rursus adveniat* »; — eam subtrahit et ad lumen emitit; vel quasi manu obducta tenebras efficit lumen intercludens et denuo, ut fulgeat, praecepit (cf. *Malv. Cord. Men. Tir.*). At sensus hebr. textus magis ad v. 31 aptus est.

Ultimus demum v. 33 mira interpretum varietate conspicuus est. Iam veteres versiones in varias partes abeunt; id tamen omnibus commune subest, ut easdem consonantes hebr. plus minusve clare suppo-

1. Alii ultimum membrum de aquis superioribus, de mari coelesti intelligent, cuius fundamenta Deus tegat, operat et ponat supra nubes fulgure illustratas (cf. *W. Zsch. Hirz.*); sed nubes ־*vocari*, nimis singulare est.

2. S. *Hir.* omisit in versione vocem *τροπήν παντόκλην*, quae tamen in textu adfuisse ex LXX, *Chald.* et *Syro* probatur.

nant adfuisse. *Vulg.* v. 33 « *annuntiat de ea amico suo, quod possessio eius sit et ad eam possit ascendere* », — concepi potest ita : lucem quasi possessionem propriam Deus suis amicis promittit et annuntiat, dicitque illos post tenebras visuros lucem, post misericordiam prosperitatem (cf. *Cord. Tir. Gord.*). At sane displicere debet, quod subito *lux* metaphorice accipitur, secus ac v. 32.

Plerisque placet γένεται explicare, uti Ex. 32, 17. Mich. 4, 9 strepitus, *fragor* (cf. *Malv. III. Cod. Del. Zsch. P. Hitz. Le Hirz.*) : *fragor eius de eo annuntiat*, i. e. tonitru Dei maiestatem indicat. Pro altero membro *Sym.* sua versione ζῆλος τρέπει ἀδελφάς et LXX τρέπει ἀδελφάς suadent, ut γένεται accipimus quasi a οὐρανῷ (cf. Ez. 8, 3) et pro γένεται legamus γένεται (iniquitas); unde : *iron accendens (zelans) de iniquitate*; ita ad v. 31a sensus quam arctissime accedit, Deum tempestate et tonitru inimicos suos persequi, uti etiam v. 32 hebr. emunitatur (cf. *Hitz.*). Ex aliorum interpretationibus pauca addam : *īs annuntiat consilium suum, gregibus quoque et herbis* (i. e. Deus greges-possessionem et prata impiorum tempestate devastat *W.*); *eum annuntiat fragor eius, immo et greges (annuntiant, praesagunt), quod venturus sit (in tonitru) volunt exprimi, greges praesagie adventum tempestatis*, cf. *Ros. Del. Zsch. P.* — sed Deus non dicitur *ascendere* in tonitru, sed ad terram *descendere*; cf. Ps. 17, 10; Mich. 1, 3). Plura, si vacat, reperies apud *Pin. Malv. Houlig. Ros. Hirz. Del.*

e) Dei maiestas variis commendatur 37, 1-13.

Haec Dei maiestas reverentia et timore animos repletat necesse est ; v. 1 « *Super hoc exparit cor meum et emotum est de loco suo* » ; — i. e. cor trepidat, saltitat (cf. *Malv. Cod. Calm. W.*). Alii v. ad subsequentia referunt (*Pin. Cord. Sa. Mar. Men. Zsch.*), ita ut Eliu auditio tonitru terrore quadam sacro perfusus praesagiat rei magnae futurae eventum. *Hoc* sensu utique non male. Nam solent homines expavescere, si divinae accedunt ad eos apparitiones (cf. Is. 6, 3 hebr. Ez. 2, 1. Dan. 10, 7, 8) — unde non mirum, si Eliu iam appropinquante in turbine Domino sacro quadam terrore perfunditur.

Interea enim, dum loquitur, nubes atrae conglomerantur et fragor tonitru auditor, quem ipse maiestatis divinae testem esse indicat, v. 2 « *audite auditionem in terrore vocis eius et sonum de ore illius procedentem* » ! — hebr. cum emphasi *audite audiendo fremūtum vocis eius* i. e. tonitru, quod saepe vox Domini vocatur (cf. Ps. 28). Iam quomodo haec vox per aethera volvatur et fulguris coruscationes longe lateque emicent, pulchre depingit v. 3 in hebr. *subter universum coelum emitte illum et lumen illius super terminos terrae* i. e. facit, ut

1. *Possessionem* refert fragmentum *Aq.* in cod. syr. hexapl. asservatum; κτίσμα: σφράζει ἄνθρωπον cf. l. c. p. 352. 630.

per omnia spatia aeris discurrat tonitru et ut fulgura discurrant in oras terrae (*Malv. Vav.*). γένεται (aram.) est solvere, emittere ; *S. Hier.* a γένεται derivavit, unde vertit v. 3 « *subter omnes coelos ipse considerat et lumen illius super terminos terrae* » ; — omnia Dei nutu atque consilio flunt; sicut fulguratio maxima celeritate ad terrae extremos usque fines extenditur, ita Dei consilium ac providentia omnia amplectitur. Sed textus hebr. et ad antecedenterum v. et subsequentem magis congruit; v. 4 « *post eum rugiet sonitus, tonabit vox magnitudinis sue, et non investigabitur, cum auditu fuerit vox eius* » ; — bene *Cord.* : « *significat nostro intelligendi more Deum quasi super ventos regionem aeris alte gradiente, transiuste suo terribiles illos crepitus excitantem* ». Textum hebr. magis commoda vertes : *post id* (scil. lumen, fulgur) *rugiet tonitru... et non cohabet ea* (scil. fulgura), *cum auditur vox eius* (cf. *Mar. Malv. Cod. Vav. W. Zsch. P.*) i. e. fulmina et tonitru inter se crebro succedentia describit¹. Rem fieri innuit, quae unde et quomodo fiat, non perspicit homo, vel melius : Deus etiam in hisce operibus inscrutabilem prae se fert maiestatem; ita idem habetur, quod emphatice repetitur v. 5 « *tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna et inscrutabilia* » ; — hebr. et non intelligimus, uti 36, 26. Iam si effectus isti naturales magnitudine sua nos ad admirationem exlicant neque plene a nobis comprehendendi possunt, quanta *Dei* reverentia nos obrui deceat (cf. *Tir.*).

Ad hanc potentiam delineandam alii proseguuntur v. 6 « *qui praecipit nivi, ut descendat in terram, et hiemis pluvias et imbris fortitudinis sue* » ; — hebr. *nam nivi dicit : cede in terram*².

Iam quid homo exinde discere debeat, v. 7 « *qui in manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua* » ; — i. e. Dei opera; nam in hebr. *ut cognoscant omnes homines creationis eius*³, ut omnes quos ipse fecit, inde cognitionem hauriant. Obscurum est membrum prius.

Aliqui manus *sigillum apponi* explicit manus cohiberi propter frigus, ne aperiantur ad laborem (cf. *Mar. Malv. Men. Del. Hirz.*), vel generatim hominem tempore hiemis ab agriculturae laboribus prohiberi (*Ol. Vav. Pin.*

1. Verbum γένεται *S. Hier.* interpretatus est, ut etiam *Symon.* h. 1. οὐρανὸς ἐγγύεσθαι et ut *S. Aug.* habet (pro ἀντίληψει *LXX.*), et non poterit investigari.

2. οὐρανὸς aram. a γένεται = γένεται cf. b. 2. 30 nomine γένεται. Bis pluvias mentio fit. B. id vocat ditto graphiam manifestam et duo verba e tein delect. At haec verba prostant apud *LXX.* *Chald.* *Sym.* *S. Hier.* Haec repetitionem iam *Chald.* ad duplum pluviam serotinam et temporaneam refert et *W. P.* haud immerito assentuntur. Ad phrasim hebr. cf. *Zach.* 10, 1; *hiemis* mentionem faciunt etiam *LXX* et *Sym.*

3. Vel, uti certe textus masor. emendandus est : *ut cognoscat omnis homo opus eius*, ita et sensus suadet et *LXX.*, *Chald.* *Syrus.* *S. Hier.* textum exhibent, et B. scribit.

W. Zsch. P.), vel Deum sua potentia ostendere, se omnes homines omnesque res obsignatas habere quasi sera et claustro et plene sibi consignatas, quibus ad libitum utatur suo servitio mancipatio (cf. *Cod. Cord. Triv.*); aliter *S. Thom.*: « Deus posuit signum in manu i. e. in operativa virtute, ut sciant congrue distribuere opera sua diversis temporibus »; unde alii ex hoc verso *chromastiam* deduxerunt (cf. apud *Pin.* et *Cord.*).

Explicatio « manum homini cohibet » omnino amplectenda est, sed in eum sensum inflectenda, ut dicatur: Deus hominem reddit impotentem, quippe qui effectus illos neque impedire, avertere, coercere, neque adducere possit; si v. g. siccas vel inundatio regionem affligit, homo impotentiae suae et domini divini admonetur. Quare optime subiungitur, *ut cognoscant homines Dei opus*, vel ut LXX et *vet. lat.* habent: « ut sciatis omnis homo infirmatatem suam ».

Homo ex effectibus illis cognitionem hauriat necesse est, bestiae illos sentiunt et *suo modo* Dei potentiam in illis experiuntur et testantur; Eliu, uti 33, 11, hominem et bestias opponit et quantum ille praececellere debeat, effert v. 8 « *ingredietur bestia latibulum et in antro suo morabitur* »; — bene advertit *S. Thom.*: « ista providentia usque ad animalia bruta protenditur, quae scil. quodam naturali instinctu diversis temporibus diversa operantur ».

Ad alia progradientur Eliu v. 9 « *ab interioribus egreditur tempestas, et ab arcturo frigus* »; — hebr. *e penetrati* (cf. 9, 9; 1. e. ex penu, ex promptuaris, ut *vet. lat.* habet, vel austri — cf. Is. 21, 1; Zach. 9, 14 — vel generatim coeli cf. 38, 22; Ps. 134, 7 qui producit ventos de thesauris suis) *egreditur turbo et a dispersoribus frigus* 1. e. a ventis aquilonaribus, qui nubes dispergunt et frigus efficiunt (*Malv. Mar. Calm. Del. Hitz.*), unde alii vertunt: a septentrione (cf. *Cod. W. Zsch. P.*), vel *ab arcturo*; est stella lucidissima prope caudam ursi maioris.

Dei potentiam praeterea cernere fas est, v. 10 « *flante Deo concrescit gelu et rursum latissimae funduntur aquae* »; — i. e. flante Deo quoque solvitur acris hiems, solvuntur flumina glacie constricta; cf. Ps. 147, 17, 18 *flabit spiritus eius et fluent aquae*. In hebr. de una glacie est sermo¹ etiam in altero membro et *latitudinem aquae in coartationem* scil. Deus dat (cf. *Mar. Malv. III. Cod. Calm. W. Del. Zsch. P. Le Hir.*). Ut Deus aquam constringit, ita ad libitum nubes aqua onerat et dital; ita v. 41 in hebr. *irrigatione quoque agravat nubes et dispersit nu-* *bem luminis sui* (cf. *Malv. III. W. Hitz.*); est enim יְהֹוָה נָתַן

1. דָבֵר, quis? vel Deus, vel = dabitur? *Hitz.* vult יְהֹוָה legi cf. 2 Sam. 21, 6 geri. Sed aptius Deus est subiectum in utroque membro, ut v. 41 in hebr.

(cf. *Cod. irroratio*); ergo aquis onerat nubes et longe lateque diffundit et dispersit nubes, quae fulgura continent, vel e quibus fulgetra emicant. Nubes illas Dei nutu circumduci et Dei mandata in hominum utilitatem vel castigationem implere, docent v. subsequentes 12 et 13.

In v. 11 *S. Hier.* יְהֹוָה legit et vertit יְהֹוָה uti LXX et *Sym.*²; unde v. 11 « *frumentum desiderat nubes et nubes spargunt lumen suum* »; — i. e. frumentum irrigari cupit ab aquarum pluvialium influxu, et votis nubes opportuna largitate respondent (*Cord.*)³.

Illas Dei nutui obsequi delineat v. 12 « *quae lustrant per circuitum, quocumque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne quod praeceperit illis super faciem orbis terrarum* »; — optime vertit *S. Hier.*; ad verbum ita hebr. *et haec in circuitu vertitur in eius gubernatione ad operandum omne etc.* Sapienter nota Eliu Dei consilia in rerum naturalium cursu et insinuat, si in istis rebus Deus sapienter et consulto agit, quanto magis in hominum gubernatione! Quare ea non sine occulta quadam Iobi reprehensione proferuntur.

Haec vero Dei consilia adumbral v. 13 in hebr. *sive ad flagellum sive propter terram suam sive in misericordiam obvenire illam iubet* (cf. *Mar. Malv. Calm. Vav. Cod. Del.*); uti triplex ☼ indicat, tria membra discernit: primum ac tertium homines vel punieados vel misericordia afficiendos pluvias, alterum ipsam terram, Dei scil. possessionem (cf. Ios. 3, 11. Mich. 4, 13. Ps. 23, 1) imbris in sumum commodum irrigari dicit; idque optime, nam terra producere debet herbas, graminis, ut rerum ordo et animalia consistere possint. Quare nullo modo opus est membrum secundum quasi primo adnexum et subordinatum considerari: sive ad flagellum si id terras suae debetur (cf. *W. Zsch. P.*), qua explicatione et concinnitas sententiae perit et unus finis providentiae universalis perperam omittitur; bene enim iam *Malv.* monet, *tres proponi superioris administrationis meteororum fines*. *S. Hier.* ☼, quam vocem LXX, *Theod.*³ h. l. παρέδειν, *Chald.* ultionem explicarunt, *tribum* vertit, uti saepe vox usurpatur et h. l. etiam *Sym.* intellexit *si; ψαλήν;* unde in *vulg.* v. 13 « *sive in una tribu, sive in terra sua, sive in quocumque loco misericordiae suea eas iuss erit inveniri* »; — cf. Am. 4, 7 *plui super unam civitatem et super alteram civitatem non plui; pars una compluta est et pars, super quam*

1. *Sym.* ράπτω ἐμβρίονα νερόν; forte legit יְהֹוָה. Vocem בְּנָה *S. Hier.* rite vertit Deut. 4, 12. Is. 1, 14; h. l. negotium sibi facessere, pondere desiderii ferri vel sim. vocem sibi explanasse videtur.

2. Alii (*Chald. Ros.*) vocem compoununt cum גְּדֹלָה et vertunt: serenitas nubes dispersit (cf. *Mar. Malv. I.*); *Syrus*: moliter (rakikoith) expanduntur nubes.

3. Cf. cod. syr. hexapl.

non plui, aruit; modo ad hanc tribum, modo ad integrum terram etc. illas misericordiae i. e. fertilitatis hominumque commodi administras mittit. Exemplum adest in Elia coelum claudente (3 Reg. 17, 1) et postea pluviam efflagitante (l. c. 18, 41) et 3 Reg. 8, 35. 36; et supra 36, 31.

f) Quam debilis sit homo 37, 14-24.

Dei providentiam et consilia consulto delineavit Eliu, ut Iobus Deum istis non carere si calamitates immiserit, disceret. *Tali* Deo Iobus ausus est querelas obviavas ferre, cum *tali* Deo expostulare! Quare monet v. 14 « *Ausculta haec, Iob, sta et considera mirabilia Dei!* » — *sta* i. e. attente et cum mora, assiduo rem perpende. Iam ut pudoris sensus de nimia illa audacia excitetur, eum ironicis interrogacionibus exagitat, quibus spiritus altiores et tumores reprimuntur et homo suae ignorantiae et infirmitatis admonetur. Eliu lobum ad ammi submissionem et humilitatem adducere vult; sed talia ei exprobret, *postquam* Dei consilia in honorum afflictionibus et in mundi gubernatione eum edocuit. Quare etsi Iobum reprehendit, *talis* reprehension non est, ut trium aliorum, qui Iobo nullam commiserationem ostendentes nihilque novae afferentes doctrinae, sed falsis argumentis cum scelestum declarantes, aerumnas tantum aerumnis addiderunt.

Igitur v. 15 « *numquid scis, quando praecepit Deus pluviis, ut ostenderet lucem nubium eius?* » — i. e. quomodo et quando Deus *illis* (hebr. cf. v. 14) praecepit, quomodo et quando lucem nubis suea, i. e. fulgura emicare iubet (cf. W. Zsch. Hitz. P. Le Hir et similiter iam Mar. Malv.)¹. Sed si homo talia ignorat, non est cum Deo de providentiae suae dispositione altercandum (cf. *Cord.*).

Unde urgore pergit v. 16 « *numquid nosti semitas nubium magnas et perfectas scientias?* » — clarius in hebr. *numquid nosti librationes nubium, miracula eius qui perfectus est scientias*, scil. Dei (cf. Mar. Malv. Cod. Vav. W. Del. Zsch. P. Le Hir) « quasi dicat: nosti nubium pondus et libramentum? scil. quo pacto usu veniat, ut tanto et non maiore intervallo a terra eleventur ac ferantur » (*Cord.*), cur non in terram praecipites agantur, sed in aere suspensae maneant etc. Et quam parum valeat homo, innuit v. 17 « *nonne vestimenta tua calida sunt, cum perslevata fuerit terra austro?* » — i. e. ne nimium quidem aestum a te depellere potes; in hebr. *cuius vestimenta incandescent, dum terra*

1. Idque recte nam לְבָשׂ שׁוֹתֵךְ est mandare cf. Ex. 5, 8. 14 et h. l. optime id congruit; supplere בְּלַי et vertere: animum ad ista advertit — uti Hitz. Del. — frigidum est et inutile dictum.

quiescit a meridie i. e. dum calor ab austro ortus tempore quadam ac tranquillitate terram involvit. Ne id quidem incommodi homo a se arcere potest; et talis disceptat cum Deo, quasi Dei iudex? Eliam magis urget v. 18 « *tu forsitan cum eo fabricatus es coelos, qui solidissimi quasi aere fusi sunt?* » — hebr. *expandisti cum eo aethera firmum sicut speculum fusionis?* veterum enim specula ex metallis fusa erant¹; duo igitur nota: firmitatem et pelluciditatem aetheris (cf. Vav. Malv.); in tanta claritate ac limpideitate conditi sunt coeli, ut videantur quasi speculum aeneum politissimum (*Cord. Pin.*). Ex aspectu, qui praebetur, coelum et firmamentum depingit. Hisce illas interrogaciones, quibus Iobus in Deum usus est, exagitat, quasi dicat: toties Deum tu voluisti interrogare; quid, si Deus te interrogat? quid respondebis? Cum ironia insinuat: nihil scies, quod reponas; v. 19 « *ostende nobis, quid dicamus illi, nos quippe involvimus tenebris?* » — si Deus nos velit interrogare, doce nos, quid illi hand inepit respondere possimus; tu quippe scientia polles, ut qui de Deo ipso conquereris et cum eo expostulas, nos enim nihil eorum assecuti sumus (cf. *Cord.*); in hebr. non disponemus (verba) propter tenebras i. e. nos nihil afferre possumus (cf. 32, 14) propter ignorantiae caliginem.

Iam lobum, qui saepius arbitrum quandam et sequestrum inter se et Deum desideraverat, sequentibus reprehendere videtur v. 20 « *quis narrabit ei, quae loquor? etiamsi locutus fuerit homo, devorabitur?* » — i. e. numquid aliquis audebit ei referre, quae ego Deo dici cupio, vel potius quae tu de Deo conquestus proferre non veritus es? nomine talis a divina maiestate prouersus opprimendus foret (cf. 9, 19. 33)?

Haec explicatio a reliqua orationis serie non aliena videtur, et in parte priore prouersus ad hebr. accedit: *nun narratur ei, si ego loquor*, quis ei referet, me loqui velle et disceptare cum ipso? *numquid dixit vir, quia destruet?* i. e. num quis dicet Deo, iniuste secum agi, se opprimi (cf. W.)? Alii: num quis suum ipsius interitum exoptat, indicit? i. e. si quis illud attenaret, censendum esset suam ipsius ruinam exoptare (cf. Del. Zsch. Hitz.). Quod plerisque placet: neminem cum Deo de rerum naturalium effectibus admirandis digne posse disceptare (cf. S. Thom. Cord. Pin. Tir.), neque ad verba neque ad argumenti seriem satis convenire videtur.

Dum talia loquitur, turbo ille, de quo 37, 2 et 38, 1 sermo est, magis magisque ingrui; unde v. 21 « *at nunc non vident lucem; subito aer cogetur in nubes et ventus transiens fugabit eas?* » — i. e. solis lux iam nubibus operta est, quae magis magisque conglomerantur et condensant et quas ventus, qui tonitru praecedere solet, circumagitat et

1. Olim placuit ex hoc loco tamquam argumento scripturistico [probare, coelos esse natura sua incorruptibiles, indivisibilis, plane solidos etc. cf. S. Thom. Est. Cord.

propellit. Verba *vulg.* ad tempestatis oriturae descriptionem prorsus apta sunt. Eodem modo etiam hebr. interpretantur *Del. Zsch. Hitz.* et nunc non videtur lumen (quod) splendidum (est) in aethere, et ventus transit et fugat eas; at simul symbolum ibi cernunt, Dei gubernationem a nobis abscondi, sed facile posse, sicuti solem nubibus abactis, nobis Deo donante manifestari: sol nubibus obvolutus splendet in aethere, quamvis in terra non cernatur; ita adeo Dei gubernatio sapientissima; nubibus discussis, si Deo placuerit, utrumque innoscet.

Alii verba ad turbinem iamiam appropinquantes non referentes, sermonem de divina maiestate concludi censem comparatione; vel: oculos figere non possumus in solem quando lucet in aethere, postquam ventus nubes disicit, quanto minus Dei maiestatem acie ingenii nostri intueri vel metiri poterimus (cf. *Mar. W.*); vel: saepè non videmus solem... quid igitur mirum, si alia quae dixi ignoramus et Dei consilia non comprehendimus (cf. *Mar. Tir.*)? Rationem lucis et serenitatis non perfecte intelligimus, quid mirum si divinae providentiae ratio sit nobis perobscura (cf. *Pin.*)? Sed turbinem accidentem omnino retinendum esse, et *vulg.* verba et 38,1 suadent.

Obscuritatem autem illam simul tamquam rei altioris symbolum intelligi, commendatur v. 22 « ab aquilone aurum venit et ad Deum formidoloso laudatio »; — hebr. et circa Deum terribilis maiestas; locutio est proverbialis et comparationem inducens, uti 28,1; aurum locum homo investigat, id unde haberi possit cognoscit, at Dei maiestas est inaccessa, est summa reverentia expavescenda, neque ullo pacto audacius, insolentius alloqua. Locutio proverbialis ab aquilone aurum venit fortasse in illa veterum opinione fundatur, sacrum montem auro gemmisque splendentem et deorum habitaculum in parte aquilonari inveniri (cf. Is. 14,13. Ez. 28,14,16; *Delitzsch Wo lag das Paradies* p. 118) — praeterea, in regionibus aquilonaribus aurum nasci, vetores opinati sunt, cf. *Herod.* 3,116; Iudeci aurum e Colchide, Armenia, Phaside, et Hevila regione septentrionali adiectum esse, *Calm.* in sua de Ophir dissertatione ostendere conatur — alia apud *Del.*

Alii γαν̄ non de auro sed de splendore vel solis vel Dei intelligunt, vel vento aquilonari nubes pelli solempne reduci¹ (cf. *Vat. Mar. Malb. II. Men. Gord.* — at aptus nexus minime appareat), vel, uti LXX: « a borea veniunt nubes coloris aurei » i. e. Dei appropinquans et apparentis manifestatio, quae ab aquilone (Ez. 1, 4) accedit (cf. *Hitz.*). At si ipsa Theophania iam adeo illustris aurum splendore emicaret, vix probabile foret Eliu pergere in sermone et hunc splendorem 38, 1 *turbinem* dici. Quare prior expositio omnino retinenda est.

¹. Ut *Bark.*, e. i. e. ventus purgans aerem sicut aurum ».

Dei maiestatem inaccessam Eliu praedicat et commendat v. 23 « digne eum invenire non possumus, magnus fortitudine et iudicio et iustitia et enarrari non potest »; — i. e. eum non attingimus (hebr.), eius consilia scrutari et eminentiam comprehendere intellectum nostrum superat; hebr. magnus fortitudine et iudicio et multa iustitia, non opprimit (cf. *Mar. Malb. W. Le Hir.*). Quare Deus omni reverentia prosequendus est v. 24 « ideo timebunt eum viri et non audebunt contemplari omnes qui sibi videntur esse sapientes »; — i. e. non audebunt litigare cum Deo, vehementius conqueri, curiosius Dei consilia scrutari.

In hebr. non videbit omnes sapientes corde i. e. Deus non respicit eos qui sibi sapientes sunt, minime curat, sed eos spernit, abiicit. Ita Eliu duo illa, in quibus tantum momenti possit, in fine nervose repetit: Deus ius non flectit, sed a superbiae tumore sese avertit. Quare cum humili submissione Deum esse aedundum docet: timebunt Deum; assignat idem, quod etiam Iobus tamquam veram sapientiam homini concessam indicaverat (28,28), postquam, in quibus Iobus normam illam perfecte non expressisset, sapienter correxit.

Nota. Quae de Eliu sermonibus exposuimus ut compleantur, duo paucis tractanda sunt:

a¹ Plerisque inter protestantes fixum ratumque est, sermones Eliu esse spurious et a posteriori quadam poeta libro perperam additos (cf. *Hirz. Del. Hitz.* — *Studien und Kritiken*, 1878 p. 153). Ita *Renan* quoque censet. At sermones hos ad libri consilium prorsus pertinere, neque ullo pacto avelli posse, eluet a) quia istis demptis quaestio principalis, cur boni affligantur, in ipsa disceptatione nullo modo solvit, b) immo istis demptis necessario in errorem induceremur: non esse alias iustiforme aerumnas, quam illas de quibus in prologo sit sermo. Iis autem retentis proponitur a) vera doctrina de multiplici sapientissimi Dei consilio, quo etiam bonos a malis perferendis non eximat, b) Iobus ceterique rite docentur, c) ipsa Dei responsio ad Iobum praeparatur, d) quid in reliquo disceptationibus sit veri vel falsi, et quomodo sint aliorum disputations ex ipsa auctoris mente corrigendae, in istis denum sermonibus potissimum declaratur. Quare nisi totum opus mancum atque truncatum esse velim, Eliu ab eo abesse nullo modo potest.

Idem patet perpensis rationibus, quibus innixi hos sermones expungere volunt. Inter praecipuas *Hirz.* has afferit: a) 38, 2 necessario supponere,

1. Vel ut aliis verba iungunt: iudicium et multam iustitiam non flectit (*Aq. xp̄istō u& πτ̄̄θος δεκασύνης οὐ κακογένει — Del. Hitz. Zsch. P.*); sed cur tam eximia iustitiae mentio fieret? Alii legi volunt γένει non respondebit i. e. temere contendenti non dat responsum (ita *Syrus*, *Hirz.*); S. Hier. leguisse videtur γένει significacione enuntiandi (cf. *Ier. 23, 35. Mich. 6, 3*). Sed textus hebr. γένει, cui *Chald.* adstipulatur, non affiget, ius non flectit, sensu apto minime caret.

Iobum hucusque locutum esse — sed nullo modo; Deus enim apte dicitur Iobum alloqui, et si Eliu antea de Iobo et cum Iobo disceptaverit.

b) Deum postulare *coccam* submissionem; sed Eliu sermones declarare, cur pii affligantur: ergo Dei responso illos excludi — at cognitio haec et illa submissio non inter se opponuntur; verum *coccam* submissionem exigunt sine ulla nova Dei cognitione et mentis illustratione, ab indole verae religionis longissime abest.

c) Non fieri mentionem Eliu neque in prologo, neque in epilogo — hoc quidem verissimum est, at rem non evincit. Nam cum in epilogo tantum tres illi *reprehendantur*, Eliu, qui non est reprehensus neque reprehendens, indui nullo modo debuit; porro Eliu *accedere poterat* ad disputationem iam inchoatam, unde in prologo non erat, cur nominaretur.

d) Genus dicendi a reliquo libro differre — et optime quidem, quia Eliu iunior est et cur s. auctori non liebat, huic interlocutori, qui rem ex parte dirimit et reliquos edocet, peculiarem dicendi colorem tribuere? Num omnes dramatic personae eodem modo loquuntur?

e) Iobum non responderet, qui tamen reliquis semper responderet — at *Hirz* supponit, Eliu vanas accusationes in Iobum concessisse.

Pleraque ex his etiam *Renan* (*Le livre de Job p. LI seq.*) afferit. Addit sermonibus Eliu ea quae antecesserint fere solum repeti et Dei sermonem subsequenteum vigore suo et effectu magna ex parte privari — quae quam falso asseruntur, ex ipsa sermonum Eliu explanatione constat. Ceterum quam parvum valeant rationes ab adversaris allatae, ipse *Renan* fatetur, cum l. c. p. LVII opinetur fieri potuisse, ut demum isti sermones adderentur ab ipso libri reliqui auctore; « qui sait si l'auteur lui-même, reprenant son œuvre après un long intervalle, à une époque où il avait perdu sa verve et sa manière (?) , n'a pas cru perfectionner son poème en y ajoutant ce morceau qui en réalité le dépare » ? Et generatim quam falso iudicet de indole libri, inde conclude, quod affirmare non dubitat: « d'un bout à l'autre du poème la question ne fait pas un seul pas » (l. c. p. LXV)!

Alio modo *Del.*; censem enim, solutionem ab Eliu datam contradicere illi, quam s. auctor prologo expressit; s. scil. auctorem non agnoscere plorū aerumnas, nisi tales, quales in prologo exhibet, Eliu autem has ignorare et alias fines assignare — sed quis probabit a) sacram auctorem versus illas fines, quos Eliu prosecutur, aut ignorasse aut negare voluisse? b) Eliu silentio suo rationem illam in prologo expressam *negasse*?

Demum *Hitz*, urgat: Iobum ab Eliu condemnari, dum tamen Iobus a Deo, ergo ex auctoris mente, iustus declaretur; ergo Eliu sermones non ab auctore libri esse profectos. Sed non advertit, *quid* in Iobo reprehendatur; non advertit, quo munere Eliu fungatur, ut illa, quae in Iobi sermonibus audacia sunt et offensionis obnoxia, resecentur; non advertit, quomodo Eliu ab ipso illo, qui Eliu sermones compositi, consideretur (32,3).

2^e Mira est sententiārum de Eliu moribus varietas. Ad triplex genus revocari potest: a) eorum, qui et *scientiam et mores* Eliu impugnant: nihil verac et sanae doctrinae eum attulisse, sed loquacitate inani, fastu et facundatūmodo turgere. Ita iam *Phil.*: « hunc itaque Heliu, qui est Balaam,

figuram habere gentium diximus, adversantium Christo, sicut et illos amicos beatu Iob haereticorum figuram »; at non omnem prophetam ei negat, verum multa de propriis, ut diabolus locutus est, non ex Deo eum protulisse asserit. Eum tamquam philosophastrum et nebulonem traducunt ex protestantibus: *Herder, Umbreit, Hahn* (cf. apud *Del.*), *Sachs* (*Studien und Krit. 1834 p. 916*).

b) Eorum, qui vera dici ab Eliu et salutaria agnoscent, at vero *mores eius*, utpote superbi, arrogantis, garruli, in Iobum iniuriosi, condemnant. Omnibus his faciem praesert *S. Greg.* qui in Eliutypum cernit et figuram doctorum fidelium, sed *arrogantium, et amatorum vanae glorie*; immo « Eliu quamdiu tacuit sapienter fuit ... » quae recte potest sentire, commacculat » etc. (cf. *Migne* t. 75 c. 521, 527. t. 76 c. 250, 252, 256, 258, 263, 267 etc.). Eadem ratione loquuntur *S. Isidorus* (*Migne* t. 83 c. 108, 163), *Bv. Rup.* *S. Thom. Cord. Caiet. Sanct.* etc., immo *Pin.* dicere non veretur: « omnium surarum virium ignes subiiciunt satanas athletas suo, quo Iobum deiciat »; hisce etiam admirandri sunt *Cod. Calm. Est. Gord.*, qui iniquius de Eliu sentiant et ex recentioribus *Antonio Martini* (*La sacra Bibbia* t. II) et *P. Rosario Parisi* S. I. (il divino libro di Giobbe, esposto in lezioni teologico-critico-morali), atque ad eorum sententiam aliqua ratione etiam accedit *Le Hir* (p. 221).

c) Eorum, qui Eliu digna digne locutum esse censem; illis ex veteribus fere accenseri potest *Ol. v. g.*: « cum Eliu de divina sapientia et magnifica admiralibilitate et praecepit sub finem discessisset, Iobus quidem nihil contra locutus est, Deus vero calculo suo sermones eius approbavit, quod ex divinis eius verbis quae postea sequuntur, intelligere licet »; illis accedunt *Vav. W. Zsch. P. Loch, Vigouroux* (*Manuel bibl.* II, 232), *Kaulen* (*Einf. p. 253*). Haecque sententia vera esse videtur. Id enim ostenditur ex ipso sermonum Eliu argumento, quod explicavimus, ex scopo et munere, quo Eliu ex auctori mente fungitur, et demum ex eo, quod Deus loquens *eidem argumento et modo*, quo uitit Eliu, insistit.

Quid nos censeamus, in ipsa explicatione iam satis indicavimus; propone sciil. Eliu veram quaestions solutionem, at in aliquibus durius ferre de Iob iudicium et utpote iuvenem verborius causam suam agere; ceterum praeclara proferri documenta Iobumque ad animi submissionem egregie praeparari.

A. *Sanct.* inter alia de Eliu haec habet: « impie et insipienter egit — putat, Deum esse in coelis procul, qui est gravis et infatillis error — argumentum illius indicat insignem ignoranciam; corriguit arrogantem illum philosophastrum crassae cuiusdam ignoranciae »; haec ad cp. 35, et ad 33, 17: « si quid in somnis accepit Eliu, id a malo spiritu potius quam a bono oblatum esse constat », et putat Eliu « nihil afferre ad praezentem statum et necessitatem opportunum » (34, 1).